

Anatol Petrencu, *Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”* [“*Это был тяжёлый год...*”], Chişinău, Tipografia Balacron, 2020, 296 p., ISBN:978-9975-66-689-3.

Prezenta monografie a doctorului habilitat în științe istorice, profesor universitar Anatol Petrencu, este rodul unei aprofundate analize și cercetări a politicii interne și externe a Federației Ruse în 2019, catalogată drept mare putere mondială, văzută la propriu și tratată obiectiv prin prisma unui istoric. Este raportată la gravele evenimente interne cu care se confruntă societatea rusă și metodele de înlăturare a lor, contrapusă cu propaganda ideologică și justețea politicii promovate de actuala guvernare în formarea noii gândiri, menirea căreia este de îndoctrinare a maselor prin convingerea, impunerea și acceptarea normelor de moralitate pentru societatea acaparată de actuala guvernare.

Lucrarea cuprinde abrevieri, introducere, două părți fiecare a câte patru capitole, considerații finale, bibliografie selectivă, 12 anexe, rezumate în limbile rusă și engleză, indice de nume.

În **Introducere** (p. 7-18), autorul expune actualitatea temei, scopul monografiei și sarcinile problemei, care reies din interesul generat de Federația Rusă la nivelul politicului și a politicilor promovate. Se referă asupra impactului acestei politici pentru statele vecine Ucraina, Belarus, Georgia și mai ales asupra locuitorilor din Republica Moldova. Viziunile autorului sunt sprijinite de exemple de analiză și comparație cu politica reală promovată de Federația Rusă în lume și în Republica Moldova, realizate de specialiștii în geopolitică precum Jean-Sylvestre Mongrenier, Oleg Serebrian, Cristian Chirca (p. 14), ca sursă fiind utilizate studiile istorice, documentele politice, lucrările documentate la fața locului, atât ale autorilor din țară, cât și de peste hotare, cum ar fi: Orlando Figes, Thierry Wolton, Marian Voicu.

Unele anexe prezentate de către distinsul istoric vin să întregască istoriografia problemei tratată în monografie cu patru recenzii la cărțile apărute în 2018-2019. Cartea „În urma lui Putin”, „После Путина”, a lui Constantin Dolgov, un susținător și înflăcărat adept al președintelui Federației Ruse, vine să completeze și să întregască unele aspecte și decizii întreprinse de administrația rusă și de însăși V. Putin în toți acești ani de guvernare (Anexa 1, p. 214-222).

Alexandru-Horațiu Frișcu, în „Comunismul între utopie și delir”, ne prezintă o istorie ilustrată a comunismului într-o altă abordare, făcând o incursiune în istoria Rusiei țariste și sovietice, evidențiind mai multe trăsături specifice rușilor (Anexa 2, p. 223-230).

Diplomatul Oleg Serebrian în monografia „Rusia la răspântie. Geoistorie, geocultură, geopolitică”, ne sugerează și îndeamnă să cunoaștem și să înțelegem mai bine ce reprezintă Federația Rusă și la ce ne putem aștepta de la ea, în condițiile actualei guvernări din Republica Moldova (Anexa 3, p. 230-239).

Orlando Figes, istoric englez, reputat specialist în istoria Rusiei, în lucrarea „Revoluția rusă. 1891-1924. Tragedia unui popor”, tradusă din engleză de Cornelia Marinescu, vorbește despre tragedia poporului rus, bântuit de evenimentele revoluționare și cele ale crizei determinate de foametea din timpul țarismului și cele legate de instalarea instituțiilor fundamentale ale regimului stalinist-sovietic după decesul lui V. Lenin (Anexa 4, p. 239-247).

Prima parte a lucrării, intitulată sugestiv „**Politica externă a insuficientului**”

Imperiu”, cuprinde patru capitole (p. 20-102). În primul capitol sunt expuse „raporturile Federației Ruse cu statele din imediata ei apropiere, Ucraina, Belarus, Georgia și Republica Moldova”. Relațiile dintre aceste state pornesc inițial de la opinia președintelui Federației Ruse, care „consideră faptul destrămării URSS drept o mare catastrofă a secolului XX” (p. 20). V. Putin ignoră cu desăvârșire realitățile obiective privind angajamentele internaționale, asumate anterior referitor la respectarea suveranității, independenței și integrității teritoriale a statelor europene. Politica sa lasă multe semne de întrebare. Nu-i recunoaște pe ucraineni și beloruși ca națiuni aparte, ci îi consideră mai degrabă împreună cu rușii unul și același popor. Pe un ton defăimător se implică în interpretarea istoriei și a conducerii Georgiei, distorsionând istoria popoarelor caucaziene prin recunoașterea independenței Abhaziei și a Osetiei de Sud (p. 42). Autorul remarcă, deși a semnat Uniunea Statală Rusia-Belarus, că această Uniune se confruntă cu o mulțime de probleme de ordin geo-politic, economic, comercial, financiar. Președintele A. Lukașenko este un susținător fidel al lui V. Putin atunci când are de câștigat din relațiile bilaterale și un critic dur al oponentului său atunci când relațiile țării sale sunt desconsiderate (p. 38-39). Sunt importante părerile autorului în privința relațiilor dintre Federația Rusă și Ucraina, agravate în 2014 odată cu anexarea Crimeii și instalarea regimurilor separatiste în regiunile Donbas și Lugansk, cu suportul multilateral și militar al Federației Ruse. Alegerea lui V. Zelenski, un adevărat patriot al țării sale, în calitate de președinte al Ucrainei, generează mai multe întrebări și mai puține răspunsuri referitor la normalizarea raporturilor bilaterale ruso-ucrainene (p. 22-37). Odată cu capturarea definitivă în 2019 a Republicii Moldova și impunerea oamenilor săi în posturile cheie de conducere a țării, independența politică a Republicii Moldova devine formală și lipsită de sens. Aceasta este considerată a fi cea mai incontestabilă victorie a Federației Ruse în Republica Moldova. Autorul constată că „Republica Moldova s-a dovedit a fi cea mai slabă verigă în șirul statelor ex-sovietice în ceea ce privește apărarea suveranității și independenței de stat” (p. 48).

Cele câteva documente prezentate în anexe întregesc discursul monografic al autorului cu material informativ referitor la politica de supușenie și smerenie a clasei politice de la Chișinău în frunte cu președintele I. Dodon față de tot ceea ce se dictează de la Moscova. Autorul expune în „Declarația de protest privind lichidarea de către Dodon a Muzeului Ocupației Sovietice” faptul că președintele promovează în acțiunile sale falsificarea adevărului istoric, impunând o singură modalitate de gândire despre trecut – gândirea ocupantului sovietic. Prin închiderea Muzeului Ocupației Sovietice, care relatează acele crime comise de regimul comunist, se urmărește împiedicarea recuperării memoriei noastre colective, memoria victimelor regimului comunist, adică interzice definitiv de a evoca și comemora tragedia și suferințele poporului nostru (Anexa 6, p. 255-256).

Cercetătorul, în unele conversații purtate cu cetățenii, afirmă că nu va rămâne mirat când se va trece la redenumirea bulevardului „Ștefan cel Mare și Sfânt”, din centrul Chișinăului, în bulevardul „Vladimir Putin”. Precedentul caz fiind înregistrat în capitala Ceceniei, orașul Groznîi (Anexa 7, p. 256-258). Această continuitate se poate observa și în aspectul lingvistic.

În capitolul doi „Limba rusă - instrument al expansionismului”, limba rusă, una din marile limbi ale omenirii, alături de literatura rusă clasică, din valoare culturală mondială pe cale politică se transformă și devine o armă de expansiune. Servește

drept pretext pentru intervenția Federației Ruse în apărarea și promovarea comunităților vorbitoare de limbă rusă, în detrimentul limbii locuitorilor în care comunitatea rusă este stabilită cu traiul. Spațiul vorbitorilor de limbă rusă devine sau este transformat în spațiul Rusiei (p. 51). Comunitatea vorbitorilor de limbă rusă din Republica Moldova promovează spiritul actual de gândire al Federației Ruse legate de istoria Rusiei, susținut în unanimitate de socialiștii lui I. Dodon, care își propun de a conserva pe cât este de posibil comunitatea rusă ca entitate distinctă. Ei nu-și propun drept scop cunoașterea și studierea istoriei, culturii și a limbii române ca limbă a poporului cu care conlocuiesc. În opinia autorului, acest fapt crează o discrepantă uriașă între comunități și o limitare în drepturi ale cetățenilor Republicii Moldova de etnie rusă (Anexa 8, p. 259-264).

Un subiect deosebit de interesant examinat de autorul monografiei în al treilea capitol, „Propaganda, rolul exclusivist al URSS în victoria asupra Germaniei”, este cel legat de atitudinea conducerii Federației Ruse față de Polonia, evidențiate prin două aspecte: conflictul diplomatic ruso-polonez de la Tirana din septembrie 2019, cu poziția Federației Ruse față de raporturile sovieto-poloneze în anii 1939-1944 (p. 61-66) și interpretările președintelui V. Putin a genezei celui de-Al Doilea Război Mondial, expuse în cadrul unei „prelegeri” în fața liderilor de state CSI din decembrie 2019 la Sankt-Petersburg. În ambele situații este remarcată poziția de soluționare a problemelor de ordin istoric (însă fără participarea istoricilor), prin prisma rolului dominant al Federației Ruse ca succesoare a URSS (p. 76). Tonalitatea și maniera de expunere a diplomatului rus și a președintelui Rusiei demonstrează un vădit caracter de superioritate față de omologii săi. În opinia lui V. Putin, vinovați de declanșarea conflictului mondial sunt tocmai guvernele occidentale prin oferirea „Carte blanche” naziștilor pentru revanșă, venind cu acuzații și în adresa statului polonez față de criza sudetă (p. 72). Autorul evidențiază mai multe teze greșite ale liderului de la Kremlin, tratate de pe poziția stalinistă, dar care nu reflectă adevărul istoric legat de un șir de evenimente din cadrul perioadei interbelice și a celui de-Al Doilea Război Mondial (p. 70-80), completat cu un document important, având o valoare istorică deosebită, „Rezoluția Parlamentului European referitoare la comemorarea a 80 de ani de la izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial și importanța memoriei istorice europene pentru viitorul Europei”, în care se stipulează că ambele regimuri totalitare, nazist și comunist, sunt recunoscute ca fiind responsabile în egală măsură de declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, de comiterea crimelor grave împotriva umanității, de înființarea și funcționarea lagărelor de concentrare, de realizarea deportărilor (Anexa 5, p. 248-254).

În această ordine de idei au fost organizate două ședințe, Mese rotunde, cu participarea nemijlocită a autorului lucrării, desfășurate în incinta Liceului Teoretic „Gheorghe Asachi” din Chișinău, unde s-a discutat informația referitoare la neparticiparea președintelui Republicii Moldova la manifestările din Polonia cu ocazia împlinirii a 80 de ani de la declanșarea celui de-Al Doilea Război Mondial, expusă de dr. Anatol Țăranu. S-a constatat cu regret că „absența președintelui la solemnitățile din Polonia, este o dovadă a lipsei de cultură politică și constituie o lovitură acordată intereselor naționale ale Republicii Moldova” (Anexa 10, p. 266-267). În cea de-a doua ședință, organizată în cadrul Universității de Stat din Moldova cu genericul „80 de ani de la intrarea URSS în cel de-al Doilea Război Mondial”, la care au fost prezenți Excelența sa Bartłomiej Zdaniuk, ambasadorul Poloniei în Republica Moldova,

conf. univ. dr. Sergiu Matveev, decanul Facultății de Istorie și Filosofie, profesori universitari, studenți și alte persoane interesate de eveniment, s-a discutat despre actualitatea subiectului abordat, precum și interpretările nu întotdeauna corecte și conforme adevărului, prezentate de anumite state (Anexa 9, p. 264-266).

În ultimul capitol al primei părți, „Cursa înarmării și educația populației în spirit militarist” (p. 80-102), este scos în evidență demonstrativ și deschis rolul propagandei mediatice în promovarea imaginii armatei ruse, a cursei înarmărilor cu scopul intimidării adversarilor săi reali sau imaginativi (p. 102). Expunerea centrelor industriale în cadrul unei ședințe a Consiliului de Securitate, care produc avioane militare și strategice de bombardament, a armelor de mare precizie, a mijloacelor de apărare aeriană și cosmică, cu aplicarea tehnologiilor cu intelect artificial, altă tehnică militară de război bazată pe principii fizice și complexe robotizate, vine să confirme pretenția de mare putere mondială a Federației Ruse. (p. 81-84). Autorul contrapune acestei propagande mediatice un șir de eșecuri înregistrate în diferite regiuni și unități ale armatei ruse, „militari ruși decedați în exercițiul funcțiunii” (p. 85), „catastrofa submarinului AS-12” (p. 86), „tragedia de la Severodvinsk” (p. 87), „incendii la obiectele militare” (p. 88-90), demonstrând că ceea ce se oferă la posturile de televiziune (Pervyi kanal) nu prezintă tocmai starea de spirit reală din armată.

Cercetătorul Anatol Petrencu subliniază contribuția masivă depusă de Federația Rusă la educarea tinerei generații în spiritul militarismului prin organizarea cu ocazia diferitelor date jubiliare a numeroaselor parade militare, a marșurilor pe străzile orașelor din Federația Rusă și din alte state, specificând Republica Moldova, ceea ce numesc rușii „Бессмертный полк” (Regimentul nemuritor) (p. 90). Odată cu întemeierea și promovarea taberelor, cluburilor paramilitare, autoritățile ruse încearcă să implementeze educația patriotică moștenită de la regimul totalitar comunist, începând de la vârsta fragedă. În locul comemorării militarilor căzuți în lupte, tinerii sunt antrenați în mânăuirea armelor, în lupte marțiale cu scopul implantării în subconștientul cetățenilor săi a ideii că Rusia este înconjurată de dușmani și va veni timpul când ea va trebui apărată cu ajutorul armelor (p. 90-91). Autorul, spre final trasează unele concluzii generale asupra primei părți din monografie (p. 101-102).

Partea a doua a lucrării, „**Probleme interne ale Federației Ruse**” (p. 103-206), este la fel structurată în patru capitole și se referă la gravele probleme cu care s-a confruntat societatea și administrația rusă pe parcursul anului 2019. Cataclismele naturale (incendiile și inundațiile de proporții), catastrofele aviatice, avariile la diferite centre industriale, exploziile locale provocate de scurgerile de gaze naturale, numeroasele accidente stradale, au pus la grea încercare cu foarte multe semne de întrebare posibilitatea gestionării situațiilor de criză de către actuala guvernare.

În primul capitol, „Forța unei supraputeri se verifică în timpul nenorocirilor: cataclismele și factorul administrativ”, autorul se întreabă ironic cu referire la numeroasele focare de incendii care au cuprins vastele teritorii din Federația Rusă: „oare nu ar fi toate aceste incendii provocate de factorul uman o formă de protest împotriva actualei guvernări?” (p. 107). Ironizări la adresa activității sociale și a societății ruse au fost discutate și expuse de cetățenii Federației Ruse pe rețelele de socializare de către renumitul actor umorist Maksim Galkin (p. 113). Incendii forestiere de proporții au fost înregistrate și în alte state ale lumii, precum Australia, Canada, SUA. Autoritățile statelor respective au depus toate eforturile, mobilizând resursele umane și materiale, pentru salvarea populației sinistrate și stingerea

imediată a incendiilor. Studiul demonstrează că în unele cazuri responsabili (guvernatorii sau administrația publică locală) din acele regiuni ale Federației Ruse nu numai că nu au intervenit la timp în stingerea incendiilor, ci dimpotrivă au considerat că e mai rentabil să fie lăsată să ardă pădurea decât să fie stinsă, „cheltuielile financiare ar fi mai mari la stingere, decât pagubele materiale de pe urma arderii” (p. 115). Ecologiștii ruși au demonstrat că în anumite locuri persoanele interesate au incendiat de bună voie locurile din taiga, unde copacii au fost tăiați în mod ilicit, stimulați cu sume de bani, 80.000 ruble, pentru provocarea incendiilor (p. 114). Din cronică incendiilor și a inundațiilor alcătuită meticulos și expusă de către distinsul istoric (p. 108-128) se creează impresia că într-o societate precum aceea din Federația Rusă numai o forță divină poate interveni și înlătura acele cataclisme naturale abătute asupra țării și soluționa acele probleme cu care se confruntă populația de rând. Această forță este întruchipată în actualul președinte V. Putin, care intervine de două ori în decurs de o lună în aceeași regiune (Irkutsk), implicându-se la fața locului în rezolvarea problemelor iscate (p. 126-140). Autorul concluzionează că în Federația Rusă legile nu sunt respectate și aplicate așa cum ar fi trebuit să funcționeze într-un stat de drept; administratorii regionali și locali se tem să ia decizii fundamentale în mod independent, și numai la intervenția directă a președintelui problemele pot fi soluționate, dar și ele parțial (p. 132-135).

În capitolul secund, „Accidente rutiere”, autorul expune în ordine cronologică numeroasele exemple de accidente rutiere înregistrate în Federația Rusă în 2019, ca de altfel și în toată lumea. Coraportate la statisticile din Federația Rusă și cele ale ONU, „în fiecare an, în accidente rutiere mor 1,35 milioane oameni sau un om la fiecare 24 de secunde” (p. 177). Atrage atenția direct asupra cauzelor frecvente ce duc la accidente soldate cu final tragic: viteza excesivă (p. 149), depășirile neasigurate și neregulamentare (p. 156), nerespectarea regulilor de circulație, în special a luminii roșii a semaforului la trecerea intersecției cu cale ferată (p. 150, 177), urcarea la volan în stare de ebrietate (p. 150, 154), starea de somnolență (p. 152) și asupra cauzelor indirecte: calitatea drumurilor (p. 177-178), calitatea și vechimea mașinilor (p. 146), iluminatul stradal (p. 151), condițiile meteo nefavorabile (p. 145). Au fost adoptate mai multe acte normative pentru diminuarea accidentelor rutiere, printre care două programe federale: „Sporirea securității transportului auto” pentru 2006-2012 și 2013-2020 (p. 177), „Legea privind accidentele rutiere comise în stare de ebrietate”, „Legea privind responsabilitatea conducătorilor auto care au comis accidente în stare de ebrietate”, care stipulează privațiune de libertate de la 7 la 12 ani, a persoanelor responsabile de accident, în caz de deces (p. 150-151). Se pare că dictonul latin „Via-vita” - „Drumul înseamnă viață” cu mare greu este aplicat în Federația Rusă.

În cel de-al treilea capitol, intitulat „Alte probleme sociale”, deși au existat și există programe de soluționare a problemelor cu care se confruntă societatea rusă, unele dintre ele, precum manifestațiile stradale, problema gunoiului menajer, problema spațiului locativ, lupta forțelor de ordine cu presupușii teroriști, nu au fost soluționate de administrația de la Kremlin nici în anii precedenți lui 2019, nici în anul supus examinării. Spre exemplu, „Reforma gunoiului în vederea adunării și prelucrării deșeurilor menajere” prin crearea unor combinate de prelucrare a gunoiului în mai multe regiuni ale țării nu a fost preluată și implementată pe întreg teritoriul statului la fel. Autorul accentuează – și suntem de acord unanim – că aceste probleme

sunt actuale și pentru alte state ale lumii, inclusiv pentru cetățenii Republicii Moldova, „care pot visa frumos la venirea timpului când vom avea și noi un astfel de combinat modern” (p. 183). Un alt aspect, analizat într-o altă ordine de idei, prevede însăși conducerea de la Moscova, care a demonstrat frica și neîncrederea față de proprii săi alegători în timpul campaniei electorale pentru Duma de Stat, când sute de persoane au fost reținute, bătute, cu întocmirea dosarelor penale și condamnări la ani grei de închisoare (p. 178-181). Deși examinate selectiv de autorul lucrării, aceste probleme sunt expuse împreună. Consider că o parte din ele, spre exemplu „lupta forțelor de ordine cu presupușii teroriști”, ar fi fost de cuviință să fie expus separat, probabil într-un alt capitol, cu o examinare mai aprofundată și cu relatarea mai multor cazuri de acest gen, cum a menționat însăși autorul, urmărindu-se „rezultatul acelor percheziții, arestări, cu soarta finală a dosarelor acelor persoane” (p. 182).

Ultimul capitol este dedicat vizitelor de documentare ale autorului în cadrul unor Conferințe științifice internaționale (Anexa 12, p. 269-276) în două mari orașe cu valoare istorică, culturală și spirituală ale Federației Ruse, amplasate diametral opus din punct de vedere geografic. Orașul Velikii Novgorod, centru cultural-istoric, aflat la distanță de 193 km de Sankt-Petersburg, a stat la baza genezei istoriei Rusiei: „variagul Riurik în 862 pune bazele statalității Rusiei, iar din 1136 orașul devenea prima și unica republică de pe teritoriul Rusiei medievale” (p. 193-194). Datorită faptului că orașul nu s-a aflat sub dominația tătaro-mongolă, s-au păstrat multe monumente ale arhitecturii ruse vechi, amplasate în centrul istoric al orașului, declarat din decembrie 1992 Patrimoniu Mondial UNESCO. Oraș cu catedrale, biserici și mănăstiri ortodoxe vechi (Catedrala „Sfânta Sofia”, construită între 1045-1050, Catedrala „Nașterii Maicii Domnului”, 1117-1119, Catedrala „Sfântul Nicolai”, Mănăstirea „Antoniev”, din 1106, Biserica „Adormirii”, sec. XII, Biserica „Sfânta Paraschiva”, din sec. XIII, Biserica „Femeilor Mironosite”, Biserica „Sfântul Procopiu”, din sec. XVI), monumente istorice devenite simbol al orașului și atracție turistică, precum „O mie de ani ai Rusiei” al sculptorului Mihail Mikeșin, edificat la 1862, care reprezintă pe grupuri marile personalități ale vieții social-politice și culturale care au contribuit la glorificarea Rusiei (p. 194-196).

Al doilea oraș menționat în lucrare este Ekaterinburg, numit de autor „capitala Uralului” (p. 201). Datorită distanței geografice, este mai puțin agreat de turiști. A devenit cunoscut prin faptul că este locul unde familia țarului rus Nicolai al II-lea a fost impusă să trăiască după abdicare și masacrată la 1918 în renumita casă a inginerului Ipatiev, demolată de conducerea URSS în anul 1977. Actualmente, pe acel loc se înalță o catedrală, „Hram na krovi” (p. 199-200), iar la 17 km distanță de oraș, pe locul numit „Ganina Iama”, unde au fost aruncate cadavrele familiei Imperiale ruse, se înalță o mănăstire, în incinta căreia funcționează un muzeu al istoriei Rusiei din timpul domniei lui Nicolai al II-lea. Tot acolo au fost ridicate șapte biserici din lemn, bustul și monumentul copiilor țarului Nicolai al II-lea (p. 201). Spre deosebire de Velikii Novgorod, în orașul Ekaterinburg s-au păstrat doar monumente edificate în perioada sovietică, precum cel al lui I. Sverdlov (orașul i-a purtat numele din 1924 și până în 1991), constructorului radioului, A. Popov, V. Lenin, S. Kirov, Gh. Jukov. Pe casa din care în anii războiului sovieto-german se difuzau știrile Biroului sovietic de informații a renumitului prezentator I. Levitan a fost amplasată o placă comemorativă (p. 204), iar renumitului poet și interpret de cântece V. Vișoțki i-a fost deschis un muzeu cu același nume, amplasat în cel mai înalt edificiu din oraș, care a intrat în

Cartea Recordurilor Guinness (186 m). Acolo au fost expuse obiecte personale ale interpretului (valiza cu care a călătorit, chitara, scrisori autentice, chiar și automobilul personal restaurat „Mercedes 350W116”) (p. 202-203).

Finalul părții secunde se încheie cu unele concluzii generale trasate de autorul monografiei. Aceste concluzii nu oferă doar anumite explicații, dar contribuie la mobilizarea cititorului în căutarea de alte noi inspirații în cercetarea și înțelegerea realității istoriei contemporane ale statului și societății ruse (p. 205-206).

În „Considerații finale” este prezentată speranța și optimismul autorului referitor la existența în Federația Rusă, deși slabă, a opoziției ruse față de regimul actual; la acele caracteristici ale valorilor universale ale drepturilor omului, la progresele sociale și culturale înregistrate spre bine de către societatea rusă. Concluzionează că „2019 a fost un an greu pentru societatea rusă, dar vine un nou an, 2020, care va aduce mai multe bucurii și împliniri” (p. 210).

Lucrarea finalizează cu o bogată bibliografie selectivă (p. 211-213), cu anexele care completează textul monografiei (p. 214-276), cu rezumatele în limba rusă și limba engleză (p.277-280), cu un indice de nume, care ușurează mult munca cercetătorilor interesați (p. 281-288). Locurile vizitate și descrise în cele două orașe sunt completate cu imaginile foto color, realizate de autorul lucrării (p. 289-296).

În încheiere, constatăm că monografia semnată de Anatol Petrencu este o realizare de valoare, conținând studii ce reflectă ultimele noutăți din politica internă și externă a Federației Ruse, temeinic documentată. Conține o amplă și bogată informație de referință pentru istoria națională și universală, cu o sistematizare științifică a materialului util specialiștilor în domeniu. Oferă noi perspective de cercetare și analiză studenților facultăților de istorie, celor de la științele sociale și politice. Este recomandată nu doar specialiștilor, ci și publicului larg de cititori.

Anatol POVESTCA

